

Трафімчык А.В. (Мінск, Беларусь)

Паэзія Віктара Гардзея: тэмы і матывы

Парнаскай вышыня В. Гардзею была ўзята досыць рана. Ужо ў 15-гадовым узросце голас малосенца (так па-дзялялектнаму называюць аднавяскоўцаў паэта) гучаў вельмі ўпэўнена. З-за сціпласці і адсутнасці прабіўной жылкі паэтам публікавалася не ўсё. Нешта з тагачаснага на свет Божы было дастана адносна нядаўна. Так, у № 8 за 2008 г. часопіса “Польмя” змешчана падборка вершаў пад назвай “Божай ласкай ураджаю быць!..”. У ёй аўтар арганічна спалучыў свае першыя крокі па Краіне Паэзіі і даробак сталасці.

Адкрывалася публікацыя вершам таго ж года “Шукаю героя...”. У ім, кінуўшы пагляд на пройдзены творчы шлях, паэт дэкларуе: “Не выдумка гэта, не мроя – / З тых дзён, калі быў малады, / Свайго я шукаю героя, / Ды нават згубіў і сляды” [3, с. 3].

Лірычны канфлікт вырашаецца двухсэнсоўна. З аднаго боку, герой паэта “з хаты абжытай пайшоў”, “схаваўся ў злёнае жыта, і вось усе звесткі аб ім”. З боку іншага, паэт усведамляе, што такіх герояў і так няма. Такім чынам, пытанне застаецца адкрытым, яго канчатковае вырашэнне адкладаецца.

Наступныя вершы рэпрэзентуюць шырокі тэматычны спектр, які, трэба адзначыць, быў характэрны В. Гардзею з самага пачатку. Так, думкі школьніка з палескай глыбінкі сягаюць касмічных вышыняў (“Космас”), вяртаючыся тут жа да родных “Баравікоў”, асэнсоўваюць надзённасць (“У вучнёўскай брыгадзе”) і часы даўно мінулыя (“Дрыгавічы”). А сталаму паэту зусім не чужыя тэмы “Чэрвеньскага сну”: “Дзіўна ўскінуліся бровы / Пры сустрэчы за смугой. / Сон, з дзяўчынкай, каляровы / Сніўся чэрвеньскай парой. / Хоць і ўздыхаецца ў канцы: / Гэты сон – як падарунак / Мне, прабегламу ў жыцці” [3, с. 5].

Веданне творчасці В. Гардзея падштурхоўвае да пошуку ў кожнай новай яго публікацыі радкоў іграмай і малую радзіму. І гэтым разам творца не здрадзіў сваёй традыцыі, прывяліўшы колісь верш не проста Малому Сялу, а назовам яго наваколля. “Дзе сыхадолы, пагоркі, / І скрозь пералескі відны. / Бараціна, Горская, Боркі – / Багата што кажуць яны... / Імшэчак, Прасека, Дадаткі – / Назовы дайшлі праз вякі...” [3, с. 6].

На пытанне, чаму ж паэт ад самага пачатку свайго творчага шляху такую ўвагу ўдзяляе, кажучы навуковай мовай, лаконімам, тут жа даецца адказ: “Пяшчотныя, простыя словы. / Удзячны бясконца я ім. / І родных ваколіц назовы / У сэрцы заўсёды маім» [3, с. 6].

Чыста тэхнічны погляд на паэтычную нізку прыкмячае ў вершах апошняга часу мінорную танальнасць. І калі б не адзінае выключэнне з шэрагу свежых вершаў – “Рабінавая ноч”, то падалося б, што паэт перажывае нейкі перыяд упадку жыццёвых сілаў, дэкадансу. Аднак той факт, што менавіта гэты верш даў назву ўсёй нізцы, прадвызначае яго знакаваасць і для нізкі, і для жыццёвага перыяду творцы, які зусім не збіраецца падавацца змрочным настроям: “Назаўтра – сонца, вылет

галубіны. / Араць і сеяць, страх начны забыць. / Даспеюць рана ягады ў рабіны, / Дык Божай ласкай ураджаю быць!” [3, с. 9].

І хоць паэт болей не звяртаецца ў гэтай нізцы да тэмы пошукаў свайго героя, з кожным вершам становіцца зразумела, што галоўнымі ягонымі героямі з’яўляюцца радзіма і жыццё чалавечае. Абедзве тэмы атрымалі паэтычна-філасофскае асэнсаванне, пачатак якому быў закладзены амаль паўвека таму – у галаве, а хутчэй у сэрцы сельскага хлапчука, надзеленага неабвычайным літаратурным талентам і найлепшымі чалавечымі якасцямі. А схільнасць да філасафічнага мінору ў большасці новых твораў заканамерная: яе навейшае сталасць узросту. Таму “Калінавы мост” можна разглядаць як метафару жыццёвай дарогі: “Бераг левы гудзе пад нагамі, / Бераг правы вядзе на пагост. / Неўпрыкмет над сівымі вірамі / Захістаўся калінавы мост” [3, с. 10].

Паэт зноў робіць аглядку на пражытае, заўважае жыцця мімалётнасць (“Там не хопіць якойсьці хвіліны азірнуцца на буйства зары...”), адзначае неспакой аднаго берага і няўтульнасць другога (прычым у берагах бачацца і прыхаваныя вобразы двух асноўных месцаў пражывання паэта – малой радзімы і сталіцы) і тым не менш не закрывае вочы на цвет каліны і на нечы плач у зялёных лугах (алегорыю супярэчнасцей жыцця чалавечага).

Гэтай палымянскай публікацыяй В. Гардзея нібы закальцаваў свой пройдзены жыццёва-паэтычны адрэзак амаль у паўвека. Яшчэ ў савецкі час плёнам пісьменніцкага шляху сталі кнігі паэзіі “Касавіца” (1975), “Верасное палясоўе” (1978), “Засевак Радзімы” (1983), “Не забудкі азёр” (1985), “Узрушэнне” (1988), “Дзікая пчала” (1994) і выданні вершаў для дзяцей “Чырвоны грабенчык” (1976), “На арэхавай палянцы” (1982), “Коцікі на вярбе” (1988), “Мой тата – трактарыст” (1989) і інш.

Свайго роду падсумаваннем у 2010 г. стала кніга паэзіі, якую можна назваць анталогіяй: у серыі “Залатое пяро” выйшаў зборнік выбранага “Трыадзінства”. Аўтар уключыў у яго лепшыя паэтычныя творы як апошніх часоў, так і... з перыяду юнацтва, што раскрывае прыроджанасць адоранага тонкай душой і інтэлектуальным густам да слова палешука.

Асэнсаванне шырокага праблемнага кола менавіта дзякуючы душэўным інтанацыям вершаў выклікае ў чытача адкрыты давер. Некалі сямнаццацігадовым юнаком В. Гардзея стварыў паэтычную замалёўку вясновага лесу пад назвай “Камертон”. А сёння ўжо пяро самога аўтара, якое столькі дзясяткаў гадоў ходзіць без фальшы па белых клавішах аркушаў, можна смела называць так. Інтанацыяны акадэмізм яго вершаў нярэдка сугучны з творамі лепшых паэтаў свету. Прычым гэта спадарожнічае вершам В. Гардзея, пачынаючы з самых першых. У вершы “Зімовы эцюд” [2, с. 22] юнак Гардзея міжволі пераклікаецца з юнаком Ясеніным [3, с. 41, 42]. Параўнайма:

Над сумэтамі светабудовы Мігатлівае льецца святло.	От луны свет большой Прямо на нашу крышу...
---	--

Ці яшчэ:

П'е запоем ранак барадаты Малако бярозак-маладзіц.	Клененочек маленький матке Зеленое вымя сосет.
---	---

Можна было б казаць пра ўплыў рускага паэта, калі б не вялікія сумненні ў тым, што ён быў тым часам вядомы ў *палескай глушы*. Відаць, усё прасцей. Юнакі, улюбёныя ў родныя сумёты і дахі, адкрывалі перадусім для сябе касмічныя маштабы Сусвету, знаходзілі між імі цесную повязь і ад гэтага займала іх дых настолькі, што потым у рытме паэтычных памераў выхуквалася мелодыя захаплення жыццём – ад зямных драбніц да недасягальных фізічна, але не метафізічна, велічыняў. Вось як перадаецца імпрэсіянізм пацалунку ў аднайменным вершы: “Адно імгненне – вочы, вусны / Адчайна ў вечнасць адплылі, / Сучок пад яблыняю хруснуў, / І – ціха, ціха на зямлі. // Павеў салодкі, хмельны, горкі, / І – захістала, павяло. / Відаць, святло звышновай зоркі / Да нас у гэты міг дайшло” [2, с. 38].

На жаль, жыццё не заўсёды песціць. І гэта асабліва востра адчуваюць паэты. Нездарма і кніга В. Гардзея названа трыадзінствам – Бяды, Журбы і Віны. Яны – як рэверс медаля, на аверсе якога трыяда Веры, Надзеі, Каханья. Такая дыялектыка. Але – парадокс! – мы не знойдзем нараканняў на жыццё. Яно прымаецца (з не меншымі па пачуццёвай сіле Верай, Надзеяй і Каханнем!). Паэт усведамляе, што “няма цяпла без дзён самотных” [2, с. 298]. Таму і “Не трэба, аднак, спачування: / Напісаны боль на раду” [2, с. 293]. Бо “Непастаянны дзень асенні, / І стогн, і ўздых, што рвецца часу ніць. / Ды ўсё ж цудоўна і імгненні, / Калі яшчэ душа баліць” [2, с. 289].

Паэзія В. Гардзея традыцыйная – і па форме, і ў тэмах. Здавалася б, нічога новага. Але якраз дзякуючы яго някідкай, але імліцытна яскравай чалавечай індывідуальнасці лірычныя вершы ўперад непаўторны. І ў той жа час – тыповы ў сваёй надзённасці, таму і блізкі, зразумелы, бадай, для ўсіх. Ці то ён піша пра прыроду, ці то пагружаецца ў філасафічныя нетры быцця, ці то адлюстроўвае боль абпаленага вайной какалення, ці то спавядаецца ў нечым асабістым, – усё замешана на шчырасці, якую прынята называць гранічнай.

Дзяціства і вобраз рана страчанай маці перадаюцца ў вершах В. Гардзея з тонкім трымценнем, без громкагалоснага надрыву, на ўзроўні малітоўнага шэпту, каб пачуць які, трэба мець адпаведна далікатнае, чулае сэрца. “Забудзецца вобраз сірочы / І час, што мільгнуў паміж траў. / Успомніць бы матчыны вочы. / Згадаць бы, хто хлеба даваў” [2, с. 281].

Тэма апошняй вайны ў нашай літаратуры прадстаўлена, мусіць, як рэдка ў якой, і шырока, і глыбока. Ды В. Гардзея і тут знайшоў свае ноты ці, дакладней, іх спалучэнне. Так, у “Баладзе пра тытунь”, датаванай трыццаць першым пасляваенным годам, паэт распавядае відавочна нявыдуманую трагедыю цёткі Мілы, якая столькі часу чакае свайго суджанага Сцяпана. Сімвалам таго чакання стаў яго самасад, які, пераняўшы яшчэ раней мужчынскую работу, пачала курыць і кабета: “– Мой родны, міленькі Сцяпанка, / Куру я ў смутку і ў журбе, / Бо той тытунь, што ўзрос ля ганка, / Не даў забыць, забыць цябе” [2, с. 60].

У горы цёткі Мілы *высвечана* доля ўсяго народа, пасляваенныя фарбы якой можна параўнаць толькі з адценнямі чарнобыльскай жуды і няшчадным наступам бяздушнай тэхнагеннасці: “Дзе сеялі жыта – аблога, / Дзе бульбу садзілі – папар. / Над вёскай арлана крутога / Збянтэжана “ловіць” радар” [2, с. 285].

Паэзія В. Гардзея характарызуецца сама па сабе “павышаным фонам” [2, с. 213] успрымання лірычнага героя да розных праяў гэтага свету, які бывае не толькі белым. Аднак і за смугой суму ды болю бачыцца тое, што не дае апусціць рукі, тое, што мацуе жыццёвыя сілы, нягледзячы на экзістэнцыйны драматызм. Таму той жа вобраз матулі паўстае тоесным анёлу-ахоўніку: “З белай завеі ты горкай часінай / Выйдзеш у белым, і мне ласкавей / Свет усміхнецца ў самоце адзінай / Воблакаў снежных і шумных завей” [2, с. 280].

Дый кніга ў цэлым пакідае рэха матыву мажорнага, аптымістычнага, бо іншага і не магла навеяць “Навагодняя паштоўка землякам”, размешчаная, напэўна ж, не выпадкова ў кнізе наапошак: “Не пагасне язычніцкі Зніч – / Яркі бляск асвятляе загоны. / На пагорках маіх Кругавіч / Дабравестам царкоўныя званы” [2, с. 305].

А значыць – жыццё не спыняецца і доўжыцца з іакаміты міг між мінулым і будучынай, якая працягвае кроць “праз гарызонт і парадоксы” (назва раздзела “Трыадзінства”), абяцаючы і надалей адкрыцці, новыя радасці, свежыя вершы...

Літаратура

1. Гардзей, В. “Божай ласкай ураджало быць!..” / В. Гардзей // Польша. – 2008. – № 8. – С. 3–10.
2. Гардзей, В. Трыадзінства : кніга паэзіі / В. Гардзей. – Мінск : Маст. літ., 2010. – 319 с.
3. Есенин, С. А. Собрание сочинений : в 5 т. – М. : Книжный Клуб Книговек. – Т. 1 : 1910 – 1915 : Стихотворения и маленькие поэмы; Поэмы; Яр : Повесть; Статьи; Письма / вступ. ст. В. Ходасевича; коммент. Г. Евграфова, 2014. – 384.